

LICEAN... ODINIOARĂ

Ianuarie 1942

I

Era pe la sfârșitul lunei mai din anul 1890, sărbătoarea sfinților împărați Constantin și Elena, „celor de Dumnezeu încununăți și întocmai cu Apostolii”, cum sunt numiți în cărțile bisericești.

Dăduse Dumnezeu în anul acela o primăvară timpurie, cu ploi la timp, cu căldură potrivită. Oamenii din Bogatu erau cu inima veselă: crescuseră holdele pe câmp până deasupra genunchiului; cucuruzăle săpate întâia oară începeau să acopere negreața arăturilor; ierburile prin lunci se apropiau de vremea cositului, marea lor de verdeață era zmălțuită în mulțimea colorilor florilor sălbatice; prin pășunile întinse vitele nu mai dovedeau iarba grasă; satul era aproape ascuns în verdeața pomilor, ca într-o pădure.

Ulițele erau măturate frumos în dimineața aceea de praznic. Prin văzduhul senin se țesea zbor de rândunele. Soarele se înălțase de câteva sulii pe cer.

Era încă dimineață, când începură să tragă din clopotnița din deal clopotele, toate trei. Bing-bangul celui mare se amesteca și se înfrătea armonios cu vau-vaul celui mijlociu și cu tingi-tangul celui mic. Clopotele din Bogatu erau vestite și în satele din jur: când era văzduhul

potrivit, se auzeau și în vecini; când se răscoleau vara nori grei de furtună, toată nădejdea bogătenilor și a sate-
lor vecine era în clopotele acestea: împrăștiau norii adu-
cători de piatră. Erau clopote vechi, cu mult argint în
pereții lor. Fură cumpărate înainte cu vreo sută de ani
de un creștin avut, un fel de boierinaș, care avea turme
multe de oi.

Cântau frumos clopotele din Bogatu! Oricât de des
le-ar fi auzit oamenii, când începeau să tragă, ochii li se
luminau, fața li se umplea de zâmbete și, oriunde s-ar
fi aflat, se opreau pe o clipă, își descopereau capul și își
făceau cruce. Și mulți, mai ales bătrânii și bătrânele, nu
uitau să spună în gând: „Doamne, odihnește-l și-i iartă
păcatele lui moș Dumitru!”. Moș Dumitru era românul
care cumpărase așa podoabă pentru biserica din sat.

În dimineața asta de praznicul sfinților împărați
Constantin și Elena, clopotele traseră și cu două ceasuri
mai devreme decât de obicei și, totuși, abia se împrăș-
tie peste sat cântecul lor de argint, și creștinii, în port de
sărbătoare, începură să se înșiruie pe uliți, luând dru-
mul bisericii.

Clădirea sfântului lăcaș lumina din coperișul alb de
tinichea sus pe deal, lângă clopotniță. Biserica era mare,
de piatră, lungă și largă, ca o biserică săsească. Nu era
mai veche de douăzeci de ani. Creștinii se înmulțiseră
tare și nu mai încăpură în cea bătrână, de lemn. O cin-
stiră unui sat sărac, de departe, de la poalele munților.
Oamenii o mutară în drumuri de câte cinci zile cu carul.

Când traseră a doua oară clopotele, biserica era pe
jumătate plină de bărbați și femei, de bătrâni și bătrâne;
când sunară a treia oară, de intrare în Liturghie, cât era
de mare, biserica era ticsită de credincioși. Abia răzbiră
printre ei lungul șir de copii de școală — doi cu doi, două
cu două — și, în urma lor, învățătorul Strâmbu.

Clopotele răsuna de aproape; suna și toaca de lemn
și cea de oțel, și pe câteva clipe cântările din strană ale

diecilor fură copleșite de larma armonioasă a metalului, care pătrundea ca o ploaie nevăzută prin ușa și ferestrele deschise, prin pereți și parcă prin coperiș.

Mireasma tămâiei, după cele trei cădelnițări, se amesteca cu a busuiocului și a calapărului, care nu lipsea din mâna niciunei bătrâne, nici de la icoanele de închinat de pe cele două tetrapoade¹. Biserica avea icoane cu toate sărbătorile de peste an, zugrăvite pe table de tinichea. Azi erau puse la închinare chipurile sfinților împărați Constantin și Elena, despărțiți de chipul Sf. Cruci.

Când încetară clopotele și toaca, din altar se auzi un glas străin, nu al părintelui Ilie. Creștinii își ridicară capetele, să vadă peste ușile împărătești, deși cei mai mulți știau cine este, cunoșteau glasul protopopului. Venea de două-trei ori pe an în Bogatu, tot în zilele de duminică sau de sărbătoare, și totdeauna slujea la biserică.

Avea un glas adânc, puternic, armonios încă, deși protopopul se apropia de șaptezeci de ani. Umplu numaidecât biserica.

Părintele Ilie slujea la dreapta lui. Purtau amândoi odăjdiile cele mai bune, pe care le avea parohia.

Îndată după binecuvântarea dată de protopop, pentru începutul Liturghiei, biserica răsună argintiu de corul copiilor de școală. Învățătorul Strâmbu începu să dea cu brațul drept, întins, măsura și tactul. Uneori, în mici pauze, la început de cântări, le dădea și tonul, uitându-se țintă în ochii elevilor.

Copiii cântau cu ușurință, slobozi, fără nicio teamă. Se vedea numaidecât că erau de mult obicinuiți.

Unul dintre dieci, cel mai bătrân, își luă ochelarii de pe nas, se trase în fundul stranei, și închise ochii – nu se știe, de mulțumire că de-acum până la priceasnă nu mai are de cântat, ori de plăcere, ascultând glasurile acelea

---

¹ Piedestal cu patru picioare, pe care se așază Evanghelia sau diferite obiecte de cult.

tinere, care umpleau bolta bisericii, cu cântări nevino-vate și fragede, ca de îngeri.

Creștinii ascultau pătrunși și neclintiți sfânta slujbă. Din altar spunea ecteniile² pe rând, când protopopul, când parohul satului, părintele Ilie, care avea un mlădios glas de tenor.

Corul parcă tresări puțin, când protopopul ieși întâia oară în ușile împărătești, să blagoslovească norodul. Copiii îl priviră pe o clipă, țintă.

Apostolul îl citi elevul din clasa a patra, Ionică Albu. Ținea cartea grea deschisă, fără să-i tremure mâna, și cânta versetele cu întorsături și mlădieri, cu un glas sigur, citind fluent pe chirilice, și spunea cuvintele răspicat, cu accent bun.

Din ușile împărătești, protopopul asculta cu plăcere, înseninat, și când spuse, la sfârșit, „Pace ție!”, îi înflori un surâs în mustața îmbinată cu barba albă. Părea că dădu binecuvântarea din toată inima.

Elevul se întoarse lângă strană cu obrazii arzând, cu ochii mari, negri, scăldați parcă în lacrimi. Dar nu erau lacrimi, ci numai niște valuri fine de lumină.

Tot el spuse și *Crez-într-unul*, simbolul credinței. *Tatăl Nostru*, când îi veni rândul, îl recită o elevă din clasa a patra.

La sfârșitul Liturghiei, protopopul ieși în ușile împărătești și le vorbi în scurte cuvinte despre sfinții împărați Constantin și Elena, pe vremea cărora, și prin ei, a biruit Sf. Cruce, și s-a plecat lumea cea păgânească în fața puterii lui Hristos și a Bisericii Lui. „Dar azi, sfârși el, voi aveți și altă sărbătoare, este ziua de examen a școlărilor! Biruința luminii asupra întunerecului. Școala și știința de carte aduc lumina și pentru neamul românesc cel oropsit, ținut atâta vreme în întunec de neștiință.

---

² Șir de rugăciuni rostite de preot sau de diacon în cursul serviciului religios.

Acum să ne grăbim la școală, să vedem ce spor au făcut copiii în anul acesta!”.

Abia erau ceasurile nouă, când a început examenul și el ținu până la unu după amiazi.

Clădirea școlii era frumos împodobită în verdeață, și pe dinafară, și pe dinăuntru, coridorul, sala cea mare de învățământ, curtea. Pe masă, la catedră, mulțime de buchete de flori, adunate în ajun de pe câmp, de către copiii de școală. Tot ei aduseră și crengile verzi din pădure.

Părinții, care veniseră să asiste la examen, nu încăpură toți în sală; ascultau și din coridor, și din curte, și de pe la ferestrele deschise.

Învățătorii din douăzeci și patru de sate știa că protopopul Rusu nu glumește la examene. Nu venea pentru paradă, ci pentru a se convinge ce știu copiii. Învățătorul punea întrebările, iar protopopul striga din catalog numele școlarului. Dacă i se părea că întrebările sunt prea ușoare, ori nu erau din întreg materialul ce trebuia învățat în cursul anului la fiecare clasă, punea el întrebări. Nu era chip ca un școlar să răspundă la o întrebare mai dinainte hotărâtă de învățător, nici ca el să dea jumătate din răspuns în locul elevului, cu aparența că știe bine.

De aceea, învățătorii din întreg protopopiatul părintelui Rusu își vedeau de școală. Nu voiau să se facă de râs și de ocară la examene, în fața satului întreg.

Vreme de patru ceasuri fu încordare mare și la examenul acesta din Bogatu, în ziua de Constantin și Elena.

Învățătorul Strâmbu era dintre cei harnici și, totuși, către amiazi nu mai răzbea să-și zbracească fața cu batista.

În decursul examinărilor erau vreo doi băieți și o fetiță, care mereu ridicau degetul, când alți școlari nu puteau răspunde. Copila era [cea] care recitase *Tatăl Nostru* în biserică, iar copiii – Ionică Albu și încă unul, Petru Olariu. Dar mai des decât toți ridica degetul Ionică, cel cu *Apostolul* și *Crez-într-unul*, din biserică.

Era un băiat voinic pentru vârsta lui de doisprezece ani, care, cât ținu examenul, fu cu urechea mereu încordată și cu privirile mereu ațintite la protopop și la învățător.

În mai multe rânduri, protopopul îl strigă el însuși din catalog, afară de datele când răspundea pentru alții, care nu știau, ori se împiedeau.

De câte ori îl auzea răspunzând, protopopul se învelesea, și un surâs misterios îi lumina fața și barba albă.

- Bine, măi Ionică, foarte bine! îi spunea de fiecare dată.

Se recitara poezii, se cântara cântece, lumești și bisericesti, și, la sfârșit, protopopul Rusu se declară mulțumit cu sporul acestui an, laudă pe dascăl și pe copiii silitori, dându-i drept pildă celor trei-patru mai leneși, care rușinară și pe părinții lor, și pe învățător. Bătrânul preot îi mângâie totuși și pe ei și pe părinții lor, zicându-le: „Este o vorbă adevărată că nu-i pădure fără uscături. Dar aici nu-i vorbă decât de vlăstare tinere, între care nu trebuie să fie uscături. Și pot să înverzească toți, numai să-și dea silința, și să-i țină mai de scurt și părinții”.

La vreo zece, care au știut mai bine, le dădu câte-o cărticică de rugăciuni, iar lui Ionică Albu și o carte mai mare de povești.

- Părinții copilului sunt de față? întrebă protopopul pe învățătorul Strâmbu.

- De față.

- Cheamă-l puțin pe tatăl lui Ionică!

Copiii și părinții se împraștiară îndată, alungându-i foamea. Porni și Ionică cu mamă-sa.

- Ai un copil bun și deștept, bade Albule! începu protopopul. Nu te-ai gândit să-l dai la școală la oraș?

- I-am spus și eu de multe ori, zise învățătorul.

- De gândit e ușor, răspunse omul, un român uscat și înalt. Dar vorba e că nu-i de cheltuială.

- Mai ai copii?

- Mai am o fetiță de cinci ani.
- Și cât pământ?
- Vro șase jugăre!
- Și vite?
- Doi boi și două vaci.
- Oi?
- Vreo douăzeci de capete.
- Cu jumătate din averea asta m-a dat pe vremuri tata, fi'iertat, la școală! Era diac de biserică, și vreme de patru ani mi-au adus mâncarea cu traista. Cu cât ai dumneata, poți crește un copil la școală!

- De, dacă zice și domnul *pătrupop*! Aproape toți sătenii spuneau așa protopopului.

- Nu pentru că zic eu, ci pentru că-i păcat de Dumnezeu ca un copil așa deștept și silitor să nu învețe mai departe. Satul e aproape de Blaj. Îi poți aduce și dumneata de mâncare cu traista. Pe jos faci drumul în trei ceasuri.

- De făcut, îl fac!

- Atunci, nu mai sta pe gânduri, că-i păcat!

- Mulțămesc, domnule *pătrupop*! Iată, m-am hotărât. Și femeia mi-a bătut mereu capul în anul ăsta.

- Dacă ți l-a bătut, e semn că-i femeie cuminte. Să ascuți de sfaturile ei!

Omul sărută mâna protopopului și a părintelui Ilie și se îndepărtă destul de îngândurat.

Nici nu cutează să-i spună nevestei ceva, până după vreo săptămână: se temu că-și va schimba hotărârea.

Hotărârea nu și-a mai schimbat-o, dar n-a ajuns să-și ducă copilul la școală la oraș, în septembrie. Îl apucă un povi³ mare în pădure, când era cu carul după lemne. Tot împingând de carul ce se înfunda cu roțile în tină, până ieși din pădure și apucă în vârful dealului, năduși mereu, iar de deasupra, apa se vărsa cu găleata. Noaptea

---

³Potop, inundație.

îl cuprinse friguri grele. Căzu în aprindere de plămâni, și pe la mijlocul lui iulie, muri.

Cine să se mai gândească la școală? Ionică era mărișor, și moartea tatălui său îi schimbă parcă întreaga fire. Zile întregi șezu nemișcat sub streășina casei, pe pământul de lut, apoi băgă de seamă cât de strâmtorată rămăsese mamă-sa, și sări să-i ajute. Tăia lemne, aducea apă de la fântână, tăia buruieni pentru porci, secera din porumbiștea din grădină mohor pentru viței, lega și dezlega vitele la iesle.

Dar ce folos că de car și de plug încă nu era bun! „Dac-ar fi numai cu patru-cinci ani mai mare!”, zicea mamă-sa.

Ionică nu-i mai pomeni nimic de școală mamei sale. Îi spusese și lui ce au de gând cu el, și copilul se bucurase mult, fiindcă-i plăcea școala și era dornic de învățatură. Dar cu moartea tatălui său îi ieși din minte. Fără nicio părere de rău se uita la hăinuțele noi, pe care le făcuse mamă-sa pentru școală. Îi părea rău după tatăl său și gându-i zbura mereu la el, nu la școală.

Uneori i se năzărea că-l aude fluierând, cum îi era obiceiul, pe la jirada de lemne, în grajd, și inima-i sărea în piept. Dar repede se încredința că numai i s-a părut, își aducea aminte că tatăl său dormea în cimitir, se ascundea în vrun ungher și plângea mut, cu lacrimi mari.

Soru-sa, mai mică, se însenină mai degrabă decât el, și începu să-și vadă liniștită de lucrurile și trebile sale. Dar tot mai mult se ținea scai după mamă-sa și, unde putea, sărea și ea, să-i fie de ajutor.

La șase săptămâni, Safta puse parastas după răposat. Toată vremea n-a mai conținut din plâns, cu năfrămuța⁴ la ochi. Plânsesă și cei doi copii. La sfârșitul slujbei, părintele Ilie o luă pe Safta la o parte.

- Trebuie să ne împăcăm cu voia lui Dumnezeu! zise el. E rău, e greu, adevărat, să rămâi singură cu doi copii mici. Dar durerea și plânsul nu mai ajută la nimic.

---

⁴Batistă.